

УДК 346.27(477+470+57)

М.М. БУРБИКА, докт. юрид. наук, доц.,
Сумський державний університет,

В.І. ГОРЕВИЙ, Сумський державний уні-
верситет

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ІСТОРІЇ ВИНИКНЕННЯ І СТАНОВЛЕННЯ ВИРОБНИЧИХ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ КООПЕРАТИВІВ В УКРАЇНІ І РОСІЙСЬКІЙ ФЕДЕРАЦІЇ ТА ЇХ ПРАВОВЕ ПОЛОЖЕННЯ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Ключові слова: кооперативи, історія, виникнення, виробництво, розвиток

Сільськогосподарські кооперативи з'явилися в середині XIX сторіччя. Їхній появі сприяв досвід, накопичений споживчими, кредитними та іншими кооперативами. Першими зародилися споживчі кооперативи. Один із них, найбільш відомий, був створений в 1844 році в Англії. Його створили жителі міста Рочдеде, щоб якимось чином протистояти торговцям, які в гонитві за прибутком завищували ціни на товар, при цьому не піклуючись ні про його асортимент, ні про якість. Члени кооперативу самі закупували оптом товари та здійснювали його реалізацію. Що стосувалося товару, то він закупувався в асортименті та кількості, необхідній для міста, а ціни утримувалися на рівні, який був не нижче ринкового. Різниця між закупівельними і ринковими цінами становила прибуток кооперативу.

Як вказує А.Д. Криворак, приклад рочдельців виявився «заразливим» і число кооперативів стало множитися. Духовним центром споживчої кооперації став «кооперативний союз», який виник в 1869 році і займався пропагандою кооперативних ідей. До початку XIX століття кооперативний рух став настільки масовим, що, наприклад, в Англії споживчі

кооперативи охопили четверту частину населення і мали мільярдний оборот [1, с.12].

У юридичній літературі питання історії виникнення, становлення виробничих сільськогосподарських кооперативів та їх правового положення за Радянської доби та у сучасних умовах досліджували вчені Т.Є. Абова, В.Г. Андрійчук, Б.Л. Беренштейн, В.Ф. Жаренко, А.Д. Криворак, С.Л. Маслов, С.Н. Прокіпович, А.В. Чаянов та інші.

Однак, потребують подальшого наукового обґрунтування та вивчення низка питань правового положення виробничих сільськогосподарських кооперативів у сучасних умовах, в період економічної нестабільності у державі. Тому метою даної статті є дослідження правового положення сільськогосподарських виробничих кооперативів та вироблення пропозицій по вдосконаленню законодавства щодо діяльності цих кооперативів у сучасних умовах.

Історія російської кооперації почалася за 30 років до скасування кріпосного права. Вона пов'язана з перебуванням на забайкальській каторзі декабристів. Створений в 1827 році в Читинському острозі перший споживчий кооператив можна вважати початком історії російського кооперативного руху, який був організований на основі етичних норм (добровільність, рівноправність, демократичні вибори керівництва та ін.). Остаточно кооператив сформувався пізніше, на Петрозаводському заводі, коли 02.03.1831 р. був прийнятий його Статут. Статут містив 13 розділів і 15 параграфів [2, с.74].

Після скасування кріпосного права кооперативний рух розвивався швидкими темпами. У Росії в період з 1864 по 1870 роки з'явилося 73 незалежних робочих споживчих товариства. Такі товариства створювалися і в 90-і роки. З усіх кооперативів раннього періоду залишився тільки один – Кинновське товариство споживачів на Уралі, що виник в 1864 році, а його Статут був зареєстрований у встановленому порядку 11.09.1870 р.

Після споживчих кооперативів виникли і набули поширення кредитні товариства. Слі-

дом за споживчими і кредитними кооперативами в кооперативи стали об'єднуватися виробники. Ці об'єднання в першу чергу забезпечували постачання ремісницьких і сільських господарств сировиною, здійснювали збут готової продукції. Ці ж кооперативи здійснювали переробку виробленої продукції.

Типовими підприємствами подібного типу були олійниці. Фермери займалися розведенням худоби і виробництвом молока. Переробка молока в масло здійснювалася у створених ними кооперативах. Перша товариська олійниця була заснована в Данії в 1882 році, а до кінця XIX століття кооперативи цього типу стали найбільш масовими в Європі, включаючи Росію і Україну. У 1904 році був утворений Західноукраїнський молочний союз. У 1907 році існувало шість подібних союзів, які в цьому ж році об'єдналися у «крайовий господарсько-молочний союз».

Перший хлібний кооператив був створений у 1894 році на Херсонщині і вже наприкінці 90-х років у селах Херсонської губернії діяло 125 аналогічних кооперативів [3]. До 1917 року в Росії налічувалося 3500 споживчих товариств, 16417 кредитних кооперативів, 6100 сільськогосподарських товариств, 3000 маслоробних артілей, 1200 кустарно-промислових та інших кооперативів [2, с.76]. Кооперативи такого типу називали виробничими.

В кінці XIX століття причина, яка спонукала селянина об'єднанню виробництва, з'явилася. Нею стало проникнення в сільське господарство капіталістичного способу виробництва. Роль капіталу полягала в тому, що з його допомогою на орендованій у поміщиків землі створювалися великі сільськогосподарські підприємства, засновані на найманій праці. Ці підприємства, використовуючи капітал, ефект масштабу і підприємливість капіталістів, стали витіснити дрібних виробників на ринку сільськогосподарської продукції. У міцного селянина (фермера) виникла потреба до протистояння.

Однією з форм протистояння капіталу стали виробничі кооперативи. Будівництво кооперативних «оборонних рубежів» протікало

двома шляхами. Перший спосіб зберігав самостійність селянських господарств і об'єднував їх зусилля на ринку товарів, послуг і переробки. Цей спосіб реалізувався за допомогою обслуговуючих кооперативів. Другий спосіб полягав в об'єднанні зусиль селян в основному виробництві таким чином, який дозволяв створювати велике виробництво, що володіло ефектом масштабу. Цей спосіб міг бути реалізований тільки за допомогою сільськогосподарських виробничих кооперативів. Тому селяни, в ім'я власного існування на ринку, змушені були йти на об'єднання засобів виробництва, включаючи землю. Таким чином, у селянина з'явився попит на виробничі кооперативи як на форму організаційно – правового устрою господарства. Володіючи ефектом масштабу, помноженим на приватний інтерес селянина виробничі кооперативи почали успішно конкурувати з капіталістичними підприємствами, поступово витісняючи з ринку фермерські господарства [1, с.18].

Необхідно відзначити, що розвитку кооперативного виробництва російської та української інтелігенції належить велика роль. З цього питання С.М. Прокопович зазначив: «Виробничі товариства, як ми знаємо, не утворюються мимовільно в народному середовищі. Інтелігенція організувала їх як серед кустарів, так і ремісників» [4, с.88].

Одним з ініціаторів створення і підтримки виробничих кооперативів в Україні був письменник і громадський діяч Н.В. Литвинський. У 1894 році він створив свою першу хліборобську артіль. Пристроєм сільськогосподарських кооперативів займався М.П. Драгоманов та інші діячі.

На початку XX століття розвиток капіталізму в аграрній сфері виробництва створив нову ситуацію на ринку сільськогосподарської продукції. У виниклій конкуренції капіталістичних господарств з виробничими кооперативами не залишилося місця поміщицького землеробства. Поміщика, практично витісненого з ринку, не влаштував капіталізм в сільському господарстві, оскільки він ніс з собою підвищення продуктивності праці.

За час аграрної реформи П.А. Столипіна, яка здійснювалася з 1906 року до початку Першої світової війни, кооперативний рух набув значного зростання, так як селяни вважали, що участь у таких добровільних об'єднаннях сприяє захисту їх економічних інтересів. Про позитивний вплив столипінських реформ на розвиток сільськогосподарської кооперації свідчать такі дані: в Україні в 1902 році налічувалося 257 сільськогосподарських кооперативів, а вже станом на 01.01.1915 р. їх стало 1500 [3]. На 01.01.1917 р. в системі сільськогосподарської кооперації Росії було 27 тис. кооперативів і 500 спілок, які об'єднали понад 12 млн селянських господарств, тобто близько 50 % їх загальної кількості [8, с.305].

Після закінчення Першої світової війни і зміни державного ладу в державі внаслідок революції 1917 року, не відбулися якісні зміни у розвитку кооперативного руху ні в Росії, ні в Україні, незважаючи на те, що соціальна активність селян зросла після введення в дію Декрету про землю [5], згідно з яким поміщицька власність і земля перейшли до селян.

Нова влада націоналізувала заводи, фабрики, транспорт, банки. Не виключенням стали і кооперативи, власність більшості яких була експропрійована і націоналізована. Ті ж кооперативні центри, які залишилися, стали частиною радянської адміністративної системи. У селян не було ні єдиного стимулу для збільшення виробництва, оскільки держава селян не підтримувала, а навпаки радянська влада проводила експропріацію продуктів харчування та засобів виробництва.

При здійсненні такої політики не було місця ринковим механізмам: держава не підтримувала будь-яку комерційну діяльність, встановила контроль за цінами і розподілом продуктів харчування. Подібні дії були руйнівними для сільськогосподарської галузі, в країні відчувався дефіцит продуктів харчування.

Як відзначають Б.Л. Беренштейн, О.М. Третьак, з початком нової економічної політики ставлення керівництва країни до кооперації змінилося на протилежне, чому сприяли нау-

кові праці вчених – аграрників, насамперед О.В. Чайнова, М.І. Туган-Барановського та інших. Як результат – відродження сільськогосподарської кооперації стало одним з елементів нової економічної політики.

У 1922 році в Україні працювало 4 тис. багатофункціональних кооперативів, 1191 кооперативів буряківників, 390 молочних і м'ясних кооперативів, 102 кооперативи у птахівництві [6].

Один з теоретиків кооперації С.Л. Маслов писав, що сутністю кооперативного руху є те, що сільські господарства в певний момент перестають виконувати поодиночі ті чи інші господарські операції або виробничі процеси, а починають виконувати їх спільно: з'являються спільна закупівля, спільний продаж, спільне виробництво і т.д. Сільськогосподарська кооперація являє собою таку організацію, в якій відбувається об'єднання господарських зусиль окремих селянських господарств з метою обслуговування своїх господарських потреб [7, с.64].

Враховуючи дореволюційні традиції розвитку кооперативного руху, 16.08.1921 р. був прийнятий Декрет уряду «Про сільськогосподарську кооперацію», який окреслив її завдання і визначив правове становище. Завдання сільськогосподарських кооперативних об'єднань характеризувалися в даному Декреті наступним чином: «Трудящому населенню сільських місцевостей надається право утворювати сільськогосподарські кооперативні товариства або артілі, як для спільного виробництва так і для організації праці своїх членів, забезпечуючи їх необхідними сільськогосподарськими знаряддями, насінням, добривами та іншими засобами виробництва, а також для переробки і збуту продуктів землеробського виробництва» [9].

У початковий період свого розвитку, який охоплював 1921–1923 роки, сільськогосподарська кооперація будувалася як універсальна система (універсальні товариства, універсальні районні губернські спілки, Всеросійський універсальний Союз-Сільхозсоюз), в який об'єдналися різноманітні господарські функції:

збутові, кредитні, виробничі. У літературі того часу зазначалося, що причиною такого напрямку в кооперативному будівництві була низька товарність післяреволюційного селянського господарства, слабкий розвиток ринкових відносин на селі [10, с.81].

Загальний підйом сільського господарства, що почався в середині 20-х років XX ст., стимулював не лише швидке відновлення сільськогосподарської кооперації, а й поступове перетворення її в помітну економічну силу. До кінця 20-х років кооперативами було охоплено більше половини всього сільського населення. 1928 рік за кількістю кооперативів перевищив 1913 рік у 13 разів, у кооперативах було більш 28 млн чоловік. У країні існувало кооперативне законодавство [11]. Разом із тим, подальше зростання сільськогосподарського виробництва і необхідність залучення широких мас селянства до соціалістичного будівництва, на думку багатьох вчених, вимагали створення більш твердих правових та економічних засад кооперування населення на всій території країни (СРСР). Необхідно було подолати стихійний характер кооперативного будівництва, який виник у перший період його розвитку.

З цією метою 22.08.1924 р. ЦВК і РНК СРСР було прийнято постанову «Про сільськогосподарську кооперацію» [12, с.122]. За цією постановою всім громадянам СРСР, не позбавленим за Конституцією виборчих прав, які займалися сільськогосподарським виробництвом або пов'язаними з ним промислами, надавалося право створювати кооперативні об'єднання (товариства, артіль, комуни), які могли утворюватися з метою спільного ведення сільськогосподарського виробництва, підсобних підприємств і т. д.

Зазначена постанова «Про сільськогосподарську кооперацію» встановлювала, що кооперативні організації в сільському господарстві будують свою діяльність на основі статуту.

Постановою Ради Праці та Оборони СРСР «Про заходи щодо зміцнення сільськогосподарської кооперації» від 25.02.1927 р. було ще раз оголошено про державну підтримку

сільськогосподарських кооперативів, підвищення їх ролі в сільськогосподарському виробництві [13].

У 1929 році була створена кооперативна система – від місцевих об'єднань і спілок до Вищої Ради сільськогосподарської кооперації. Але така політика проіснувала недовго, вже 16.03.1927 р. було прийнято постанову ЦВК і РНК СРСР «Про колективні господарства» [13].

Вже тут була підкреслена провідна роль колгоспів у сільськогосподарській кооперації, говорилося про необхідність переходити від її нижчих форм до вищої форми – колгоспів, тобто останні проголошувалися вищою формою сільськогосподарської кооперації. І практика пішла цим шляхом – 01.03.1930 р. на Першому з'їзді колгоспників був прийнятий Примірний Статут сільськогосподарської артілі. Сільськогосподарська кооперація перестала існувати.

Що лежало в основі вирішення питання про виключення кооперативів з економічного життя країни в 30-і роки XX століття, прийнятого ЦВК і РНК СРСР – невідомо. Життя показало помилковість такого рішення. Про це свідчать прийняття законів Верховною Радою СРСР «Про кооперацію в СРСР» від 26.05.1988 р., «Про споживчу кооперацію» від 10.04.1992 р., «Про сільськогосподарську кооперацію» від 17.06.1997 р., Господарського Кодексу України від 16.01.2003 р. (Глава 10. Підприємства колективної власності) та інші. Зазначені вище та інші нормативно-правові акти відродили кооперативний рух. Так, закон СРСР «Про кооперацію в СРСР» був присвячений всім видам і формам кооперації і не оголошував колгоспи єдиною і вищою формою сільськогосподарської кооперації. Закон «Про кооперацію в СРСР» визначив економічні, соціальні, організаційні та правові умови кооперативів. Закон був покликаний розкрити величезні потенційні можливості кооперації, зростання її ролі в соціально-економічному розвитку країни, посилити процес демократизації господарського життя, надати нового імпульсу колгоспному рухові, створи-

ти умови для залучення до кооперативів широкі верстви населення. Він був направлений на задоволення зростаючих потреб народного господарства і населення в продовольстві, роботах, послугах і т.д.

Закон встановлював основні принципи кооперативної діяльності, визначав ставлення держави до кооперації, гарантував вільний вибір господарської діяльності кооперативів. Відносини, пов'язані із створенням та діяльністю кооперативів, регулювалися названим законом і виданими відповідно до нього іншими законодавчими актами Союзу СРСР і союзних республік. Статтями названого закону встановлювалося, що кооперативи можуть створюватися і діяти в усіх галузях народного господарства. Створені на підставі названого вище закону кооперативи першими в країні зробили ривок у бік підприємницької діяльності і створили недержавний сектор економіки в промисловості, будівництві, торгівлі, громадському харчуванні, побутовому обслуговуванні. Робота в подібних кооперативах призводила до швидкого збагачення окремих громадян на очах інших. Подібна ситуація в ті роки, природно, викликала негативну реакцію з боку державного сектора, а також негативне ставлення до кооперативів значної частини населення.

Незважаючи на недоліки, не можна не визнати, що кооперативи в сфері виробництва і послуг в кінці 80-х років поклали початок приватному бізнесу та ринкової економіки.

Як зазначає А.Д. Криворак, у ході розпочатих у 90-х роках економічних реформ стало очевидним, що теорія кооперації не встигає за еволюційним розвитком суспільного виробництва. Був цілий ряд питань, які не знайшли свого теоретичного дозволу, або за рішенням яких не існує консенсусу. Це негативно позначається на практиці аграрного виробництва. До числа таких, перш за все, слід віднести питання про зміст понять «кооператив» і «сільськогосподарський кооператив», питання повного переліку організаційних, правових та технічних принципів, класифікації кооперативів та інше [1, с.129].

Спроб дати кооперативу всеосяжні визначення було безліч. А.В. Чайнов визначає кооператив так: «Кооператив являє собою організовану на колективних засадах частину економічної діяльності тієї чи іншої групи і покликаний обслуговувати інтереси цієї групи» [15, с.83].

Енциклопедичний словник з економіки визначає кооператив таким чином: «Кооператив – організаційно оформлене об'єднання громадян для досягнення спільних цілей в різних областях діяльності на основі колективної власності, самофінансування і самоврядування, матеріальної зацікавленості» [16, с.180].

Згідно зі ст.1 Закону України «Про сільськогосподарську кооперацію», сільськогосподарський виробничий кооператив – сільськогосподарський кооператив, який створений шляхом об'єднання фізичних осіб, які є виробниками сільськогосподарської продукції, для впровадження спільної продуктивної або іншої господарської діяльності на засадах їх обов'язкової трудової участі з метою одержання прибутку [17].

У Законі Російської Федерації «Про виробничі кооперативи» у ст.1 визначено, що виробничим кооперативом (артіллю) визнається добровільне об'єднання громадян на основі членства виробничої та іншої господарської діяльності, заснованої на їх особистій трудовій участі та об'єднанні членів майнових пайових внесків [18].

У ст.1 іншого Федерального закону «Про сільськогосподарську діяльність» визначено, що сільськогосподарський кооператив – організація, створена сільськими товаровиробниками чи громадянами, які займаються особистим підсобним господарством на основі добровільного членства для спільної виробничої або іншої господарської діяльності, заснованої на об'єднанні їх майнових пайових внесків з метою задоволення матеріальних та інших потреб кооперативу [19].

Стаття 163 Цивільного кодексу України встановлює, що виробничим кооперативом є добровільне об'єднання громадян на засадах членства для спільної, виробничої чи іншої

господарської діяльності, яка ґрунтується на їх особистій трудовій участі та об'єднання його членами майнових пайових внесків [20]. Стаття 95 Господарського кодексу України практично дублює поняття виробничого кооперативу. Як бачимо, в Україні відсутній окремий закон, який би регулював діяльність виробничих кооперативів.

Виходячи з вищевикладеного, слід зазначити, що в Росії виробничий кооператив, подібно товариствам і спілкам, являє собою комерційну організацію, засновану на засадах членства. Однак на відміну від товариств і спілок, кооперативи розраховані не тільки і не на стільки на об'єднання майна учасників, стільки на їх спільну, особисту трудову участь у діяльності створеної ними організації. Така ж тенденція існує і в Україні. Звідси – розподіл отриманого доходу між учасниками (членами) головним чином з праці, а також наявність у кожного з них лише одного голосу при вирішенні всіх загальних питань.

Як зазначає Є.А. Суханов, чинне законодавство Російської Федерації з метою підтримки вітчизняних сільськогосподарських виробників встановлює особливий статус виробничих кооперативів, що діють в галузі сільськогосподарського виробництва. Насправді спеціальний закон «Про сільськогосподарську кооперацію» створює ряд не завжди виправданих особливостей в їх правовому становищі, одночасно дублюючи, по суті, деякі норми загального закону «Про виробничі кооперативи». Проте така ситуація змушує виділяти сільськогосподарські кооперативи в особливий підвид продуктивних кооперативів [21].

У Російській Федерації сільськогосподарські кооперативи поділяються на сільськогосподарські та риболовецькі артілі (колгоспи) і кооперативні господарства (коопхозси) (п.2–4 ст.3 Закону «Про сільськогосподарську кооперацію»). Учасниками перших являються громадяни, земельні ділянки або земельні паї (частки) яких знаходяться у власності (пайовому фонді) кооперативу, в якому вони зобов'язані трудитися, а учасниками других – лише голови селянських (фермерських) гос-

подарств або громадяни, які ведуть особисте підсобне господарство, при цьому зберігають земельні ділянки у своїй власності та здійснюють особистою працею лише певні види діяльності.

В Україні згідно зі ст.14 Закону «Про сільськогосподарську кооперацію» право власності на землю виникає шляхом внесення до пайового фонду земельних ділянок його членами за договорами купівлі-продажу, дарування, обміну, іншими угодами.

Виробничими кооперативами в Росії насправді є і ті споживчі кооперативи в галузі сільського господарства, які згідно зі ст.4 Закону Російської Федерації «Про сільськогосподарську кооперацію» створюються сільськогосподарськими виробниками, в тому числі і юридичними особами, на умовах їх обов'язкової участі в господарській (переробній, збутовій, постачальницькій, обслуговуючій і т.п.), тобто по суті у підприємницькій діяльності такого кооперативу, яка до того ж згідно п.13 ст.4 цього Закону наполовину здійснюється для сторонніх осіб, взагалі не є членами даного кооперативу. Тому найменування такого кооперативу некомерційною організацією в п.2 ст.4 зазначеного закону покликане приховати реальний комерційний характер його діяльності.

Як бачимо з вищевикладеного як у Росії, так і в Україні за останні два десятиліття виробничим кооперативам приділяється належна увага. І це виправдано. Слід зазначити, що Генеральна Асамблея ООН постійно відзначає роль кооперативів в зниженні бідності, насамперед, серед сільського населення. Для неспроможних людей об'єднання в кооперативи – це забезпечення зайнятості населення та соціальної інтеграції. На міжнародному рівні сільськогосподарські кооперативи так само відзначаються як елемент самопомоги. Бідні верстви виробників, об'єднуючись, задовольняють свої потреби у навчанні, розвитку соціального капіталу в тій місцевості, де проживають. Жодна організаційно – правова форма виробників приватних структур, на наш погляд, не зацікавлена в такій мірі, як

кооперативи, сприяти розвитку соціального капіталу на тих територіях, де розвивається ця структура.

Міністр аграрної політики та продовольства України М. Присяжнюк на прес-конференції в міністерстві 15.01.2012 р. заявив, що розвиток сільськогосподарської кооперації в Україні є однією з основних завдань у 2013 році. За його словами, це може вирішити проблему зайнятості сільського населення. Саме господарствами населення проводиться 76 % яловичини, 56 % свинини, 18 % м'яса птиці і 78 % молока. Міністр підкреслив, що держава стимулюватиме створення обслуговуючих та виробничих кооперативів у сфері тваринництва, садівництва, ягідництва, закупівлі кормів, заготівлі та первинної переробки, реалізації продукції. Існує потреба у створенні 12176 кооперативів, в т. ч. виробничих – майже 2200 [22].

Міністр сільського господарства Російської Федерації Н. Федоров, перебуваючи в Нижньому Новгороді 19.10.2012 р. повідомив, що в Росії з наступного року будуть відроджувати систему сільськогосподарських кооперативів. У державній програмі з підтримки сільського господарства до 2020 року буде закладена допомога переробній промисловості [23].

Стан економіки кінця 80-х років ХХ століття характеризується, перш за все, кризою командно-адміністративної системи управління, заснованої на монополії державної форми власності, на засоби виробництва. Благополуччя багатьох років було забезпечено проїданням найбагатших природних ресурсів країни. З вичерпанням цих резервів потреба в нових економічних відносинах, які орієнтували б суб'єктів господарювання на підвищення ефективності виробництва, явно загострювалася.

Поступово в державній політиці зміцніла позиція, згідно з якою для регулювання суспільного виробництва необхідно використовувати ринкові відносини. Однією з форм, що представляє собою розвиток підприємництва в країні, став кооперативний рух, який після 30-х років ХХ сторіччя практично не існував.

У другій половині 80-х років навколо кооперації розгорталися різні дискусії, висловлювалися різні точки зору. Теорія кооперації не встигала за еволюційним розвитком суспільного виробництва.

Відродження кооперації, що отримала сучасні форми, почалася з прийняттям у травні 1988 року Закону СРСР «Про кооперацію в СРСР», який при багатьох його недоліках дав правову основу розвитку кооперативного руху. Закон відкрив дорогу дрібному бізнесу, узаконив право людей на об'єднання для спільного господарювання. У той час малий бізнес швидко реагував на зміни попиту, сприяв оперативно насичувати ринок багатьма товарами, послугами, роботами і т.д.

Однак розвиток кооперації призвів до суперечностей в самому державному господарстві розхитуванню сформованої системи ціноутворення, безготівкового обороту грошей, матеріально-технічного забезпечення і т.д.

Після розпаду СРСР, враховуючи позитивний бік закону «Про кооперацію в СРСР», в Росії і Україні, з урахуванням давніх традицій кооперативного руху, стали прийматися цивільні кодекси РФ і України, окремі норми яких регулювали діяльність кооперативів. Паралельно був прийнятий Господарський кодекс України, який в числі інших організаційно-правових форм суб'єктів господарювання передбачив кооперативи. В Україні прийняті Закони «Про споживчу кооперацію», «Про сільськогосподарську кооперацію», а в Росії «Про виробничі кооперативи», «Про сільськогосподарську кооперацію», інші нормативно-правові акти у підтримку кооперативного руху.

Уряд Росії та України вживає необхідні заходи на підтримку кооперативів. Про це свідчать заяви керівників сільського господарства обох держав.

Виходячи з вищевикладеного та по твердому нашу переконання, виробничий кооператив – це особлива організаційно-правова форма господарювання, що має право на існування, нарівні з іншими суб'єктами господарювання незалежно від форм власності. Сьогодні вони

здійснюють свою продуктивну господарську та іншу діяльність у багатьох галузях господарства, в тому числі, і сільському.

Кооператив не залишається незмінним, але давні принципи діяльності їх здебільшого залишаються: демократичність, самостійність, колегіальність, самофінансування і т.д. Кооператив має переваги перед державним підприємством, акціонерним товариством. Він вільний у виборі напрямку діяльності, в організації праці, у підборі кадрів. Перевага в кооперативі надається об'єднанню праці та її оплати, а розподіл дивідендів по паях використовується в якості додаткового засобу матеріального стимулювання.

Про перспективи розвитку виробничих сільськогосподарських кооперативів свідчить постанова Верховної Ради України від 22.06.2012 р. «Про прийняття за основу проекту Закону України «Про розвиток кооперації у сільському господарстві України».

Завданням названого закону є реалізація державної аграрної політики щодо сприяння кооперуванню власників земель сільськогосподарського призначення та виробників сільськогосподарської продукції з метою підвищення ефективності використання земель та нарощування виробництва продовольчої та сировинної сільськогосподарської продукції, забезпечення зайнятості сільського населення та соціального розвитку села.

ЛІТЕРАТУРА

1. Криворак А. Д. Сельскохозяйственный производственный кооператив: история, теория, перспективы / А. Д. Криворак. – Х. : ФЛП Шейнина Е. В., 2011. – 136 с.
2. Абова Т. Е. Производственные кооперативы в России. Правовые проблемы истории и практики // Хозяйство и право. – 1998. – № 8. – С. 71–81.
3. Беренштейн Б. Л. Развитие сельскохозяйственной кооперации в Украине / Б. Л. Беренштейн, О. М. Третяк [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://vuzlib.com/content/view/2544/13>.
4. Прокопович С. Н. Кооперативное движение в России. Его теория и практика / С. Н. Прокопович / М., 1903. – 125 с.
5. Декрет о земле // Известия Всероссийского совета крестьянских депутатов. – 19.08.1917. – № 88.
6. Андрійчук В. Г. Економіка аграрних підприємств : підруч. / В. Г. Андрійчук. – 2-ге вид., доп. і перероб. – Київ. : КНЕУ, 2002. – 624 с.
7. Маслов С. Л. Экономические основы сельскохозяйственной кооперации / С. Л. Маслов. – М. : Изд. автора, 1928. – 690 с.
8. Вся кооперация в СССР: Справочник-ежегодник для кооперативов и хозяйственников. – М. : Газета «Кооперативная жизнь», 1928. – 1024 с.
9. Собрание узаконений. – 1921. – № 61. – Ст. 434.
10. Маслов С. Л. Современное состояние кооперации в Советской России. / С. Л. Маслов. – М. : Всеросс. союз сельскохозяйственных кооперативов, 1924. – 81 с.
11. НЭП и политическая борьба в СССР в 20-е годы [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.istorya.ru/referat/referat2/21635.php>.
12. Решения партии и правительства по хозяйственным вопросам. – М. : Политиздат, 1970. – Т. 1. – 620 с.
13. Сельскохозяйственная кооперация [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://kref.ru/infoagrarnoepravo/138133/39.html>.
14. Закон СССР «О кооперации в СССР» : от 26.05.1988 г. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: [s http://base.garant.ru/10103075](http://base.garant.ru/10103075).
15. Чаянов А. В. Основные идеи и формы сельскохозяйственной кооперации / Чаянов А. В. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://rudocs.exdat.com/docs/index-220176.html?page=13>.
16. Золоторогов В. Г. Энциклопедический словарь по экономике / В. Г. Золоторогов. – Минск : Полымя, 2002. – 242 с.
17. Закон України «Про сільськогосподарську кооперацію» : від 17.07.1997 р. // ВВР України. – 1997. – № 39. – Ст. 261.

18. Закон Российской Федерации «О производственных кооперативах» : от 08.05.1996 г. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://base.consultant.ru/cons/cgi/online.cgi?req=doc;base=LAW;n=122361>.

19. Закон Российской Федерации «О сельскохозяйственной кооперации» : от 08.12.1995 г. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://base.spinform.ru/show_doc.fwx?rgn=1613.

20. Цивільний кодекс України : від 16.01.2003 р. // Голос України. – 12.03.2003. – № 44–46. – 13.03.2003. – № 47–48.

21. Суханов Е. А. Гражданское право : в 4 т. : учебник / Суханов Е. А. – 3-е изд., перераб. и доп. – М., 2008. – Том 1: Общая часть. – 2008. – 720 с.

22. Присяжнюк Н. Развитие сельскохозяйственной кооперации в Украине является одной из основных задач в 2015 году / Присяжнюк Н. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.ukrprod.kiev.ua/news/10138>.

23. Федоров Н. О. Возрождение системы кооперативов / Федоров Н. О. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.rg.ru/2012/10/19/kooperativi-anons.html>.

Бурбика М. М. Деякі питання історії виникнення і становлення виробничих сільськогосподарських кооперативів в Україні і Російській Федерації та їх правове положення в сучасних умовах / М. М. Бурбика, В. І. Горевий // Форум права. – 2014. – № 2. – С. 42–50 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2014_2_9.pdf

Розглядаються деякі питання історії виникнення і становлення виробничих сільськогосподарських кооперативів, їх правове положення в сучасних умовах, законодавче вирішення перспективи розвитку зазначених кооперативів.

Бурбыка М.М., Горевой В.И. Некоторые вопросы истории возникновения и становления производственных сельскохозяйственных кооперативов в Украине и Российской Федерации и их правовое положение в современных условиях

Рассматриваются некоторые вопросы истории возникновения и становления производственных сельскохозяйственных кооперативов, их правовое положение в современных условиях, законодательное решение перспективы развития указанных кооперативов.

Burbyka M.M., Gorevoy V.I. Selected Issues of the History and Formation of Cooperatives in Ukraine and the Russian Federation and their Legal Status in the Modern World

Some questions of the history of the formation and production of agricultural cooperatives, their legal status in the present conditions, the prospects for the development of a legislative solution to these cooperatives.